

A magyartanárok továbbképzéséről

1. A „gyorsuló idő” a különböző iskolatípusokban szerzett tudást megkoptatja, s egyúttal szükségessé teszi a rendszeres, folyamatos önképzést és továbbképzést. Különösen fontos a pedagógusok önképzése és továbbképzése, hiszen nevelő-oktató munkájukkal azon fáradoznak, hogy a társadalom számára megalapozzák a szocialista ember személyiségét, amelynek fontos jellemzője már az általános iskola befejezésekor a sokoldalú alampműveltség.¹

A továbbképzési kabinetek évről évre nagy gondot fordítanak a gyakorló pedagógusok különböző szakmai, pedagógiai, tantárgypedagógiai és nem utolsósorban ideológiai továbbképzésének szervezésére. A továbbképzések tematikájában szereplő előadások, konzultációk közül többet pedagógusképző intézményekben működő oktatók tartják. Így alakult ki Szombathelyen is munkakapcsolat a Vas megyei Pedagógus Továbbképző Kabinet és a Tanárképző Főiskola között. A főiskola magyar nyelvészeti tanszékének oktatói is rendszeresen kapcsolódtak be a magyartanárok továbbképzésébe. Az elmúlt néhány év tapasztalatai alapján szeretnénk összefoglalni néhány gondolatot – elsődlegesen az anyanyelvi nevelés szempontjából – azzal a céllal, hogy az elkövetkezőkben még több hasznos segítséget adhassunk magyartanárainknak mindennapi munkájukhoz.

2. Napjaink továbbképzési gyakorlatában az úgynevezett komplex tanfolyamok a leggyakoribbak. Ezeken többségében munkaközösség-vezetők vesznek részt. Az ő feladatuk a továbbképzéseken szerzett ismeretek, tapasztalatok közvetítése munkaközösségükben, hogy ezáltal a mindennapi iskolai gyakorlatba is bekerüljenek, és segítsék a magyartanárok munkáját. A komplex továbbképzéseken résztvevő kollégákkal való beszélgetések arra is lehetőséget adtak, hogy a munkahelyen folyó önképzés leggyakrabban alkalmazott módszereiről tájékozódjunk. Ezek ismeretében a továbbképzéseken elhangzó előadásokat kapcsolhatjuk az egyéni munkával összegyűjtött ismeretekhez.

A magyartanítással kapcsolatos folyóiratok és szakkönyvek rendszeres olvasása, tanulmányozása a legáltalánosabb, a leggyakrabban alkalmazott módja az önképzésnek gyakorló kollégáink körében. Az iskolák előfizetik az anyanyelvtanítást segítő folyóiratokat: Magyartanítás, Módszertani Közlemények, Magyar Nyelvőr. Ezen folyóiratok anyanyelvi nevelést segítő tanulmányai mellett azonban a más profilú, de az anyanyelvi neveléssel is kapcsolatos tanulmányokat tartalmazók között a Pedagógiai Szemle, az Audiovizuális Közlemények, a Tanító és a Köznevelés említhetők, amelyek az iskolák többségében hozzáférhetőek. Adataink egyértelműen bizonyítják, hogy a legfontosabb folyóiratokat gyakorló magyartanáraink megkapják, így folyamatosan tanulmányozhatják a megjelenő írásokat, felhasználhatják mindennapi nevelő-oktató munkájukban is. A továbbképzéseken résztvevő kollégák saját maguk számára napilapokat, irodalmi folyóiratokat fizetnek elő. A Magyartanítás néhány kollégához jár, nyelvészeti folyóiratra – a megkérdezett kollégák közül – senki nem fizet elő. Az anyanyelvről való ismeretek gazdagítása, valamint az iskolai munka során történő felhasználás szempontjából szükséges hatékonyabb megismerésük, folyamatos tanulmányozásuk, elsődlegesen a Magyar Nyelvőr, de a Magyar Nyelv is.

A közművelődési intézmények munkájába bekapcsolódó kollégák többször tartanak irodalmi és anyanyelvi témájú előadásokat. Ezekre való felkészülés, az előadások

¹ Vö.: Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Szebenyi Péter főszerk., Bp. OPI 1978.

tartalmi megszerkesztése, nyelvi megformálása olyan alkotó munkát kíván, amely nem képzelhető el az adott téma sokrétű, alapos tanulmányozása nélkül. Így az önképzésnek is jó alkalmi.

A rádió és a televízió műsorainak rendszeres figyelemmel kísérése is szerepel az önképzési formák között. Sajnos, magyartanáraink nagy része színházi előadásokat ritkán látogat. Elsősorban objektív akadályok miatt, de a televízió és a rádió részben pótolja a közvetlen színházi élményt.

Abol szakmai munkaközösségek alakultak, vagy legalább két magyartanár tanít egy iskolában, a rendszeres szakmai beszélgetések, viták, tapasztalatcserék segítik az önképzést. Egymás óráinak meglátogatása, megbeszélése, elemzése egy-egy jó lehetőség a tapasztalatok kicserélésére.

3. Az önképzés fentebb említett módjai mellett néhány olyan területen folyó munkáról szeretnénk szólni, amelyek hatékonyságát fokozni kellene. A hatékonyság fokozásához a továbbképzéseknek is segítséget kell adni.

A személyiségformálás szempontjából fontos, hogy az általános iskola mennyire tudja szervezni tanulóinak szabad időben folyó tevékenységét? Az iskolai keretek mennyire adnak lehetőséget olyan munkaformákra, amelyeket a közművelődés különböző területei biztosítanak a művelődni, szórakozni vágyó ember számára? Sántha Pál írja: Az iskola és a művelődési ház kapcsolata, együttműködése „korántsem múló divat, hanem valóságos, korszerű pedagógiai követelmény.”² A két intézmény munkájának összehangolására kell törekednünk. Az iskolai tananyag feldolgozásának folyamatában is keresnünk kell azokat a lehetőségeket és módszereket, amelyekkel a közművelődés gyakorlatában is találkozhatnak tanítványaink. Az új tantervünk is fontosnak tartja a két intézmény munkájának összekapcsolását. Ennek a kapcsolatnak legalapvetőbb feltétele a közművelődési intézmények szakembereinek és az iskolák pedagógusközösségének személyes, alkotó munkakapcsolata. Ez a kapcsolat akkor válik igazán hatékonyá, ha partnerokat látnak egymás munkájának szervezésében, gyakorlati megvalósításában. Egyre nő azoknak a közművelődési szakembereknek a száma, akik a közművelődési munkára jogosító főiskolai oklevelükkel együtt egy általános iskolai tanárszakkal tarsolyukban végzik munkájukat. A szombathelyi Tanárképző Főiskolán magyar, ének, matematika stb. szakot szerznek végzős hallgatóink a népművelő vagy könyvtáros képesítéssel együtt. Ez a felkészültség lehet első kapocs a két intézmény munkájának összehangolásában.

Eddig is általánosnak tekintettük az iskolai és egyéb ünnepélyek közművelődési intézményben történő szervezését, az író-olvasó találkozókat stb. Továbbra is meg kell maradnunk ezek mellett, de túl is kell lépünk ezeken a formákon. Többet említik a szép kiejtési versenyeket, a magyar nyelv betének rendezvényeit, szakköri foglalkozásokat, filmvetítéseket, emlékműsorokat, vitákat. Igaz, olyan kollégák is akadnak, akik egyáltalán nem alakítottak ki – objektív okokra hivatkozva – kapcsolatot közművelődési intézménnyel.

A pedagógus közösségek közművelődési felelőse legyen általános, s valóban a hatékony kapcsolatteremtés szervezője. A szakköri foglalkozások vezetői a közművelődési intézményekben jól felkészült tanárok, népművelők, könyvtárosok. Ez a személyes kapcsolat nem okozhat nebezéget az intézményi munkatervet hatékony, gyakorlati megvalósításában. Abol a pedagógusok könyvtárosként, szakkörvezetőként működnek a közművelődési intézményekben, könnyebb a kapcsolatteremtés az iskolával.

A két intézmény kapcsolatában a bagyományosabbnak tekinthető munkaformák az általánosabbak. Így ebből adódnak feladataink is. Arra gondolnunk kell, hogy a

² Vö.: Sántha Pál: Az iskola és a művelődési ház kapcsolata. Bp. Akadémiai Kiadó, 1976. 66. l.

továbbképzések szervezésekor, a tematikák összeállításakor ezt is figyelembe vegyük. Olyan előadásokat, bemutatókat is szerveznünk kell, amelyek az elméleti ismeretekkel együtt – a bemutató tanításokhoz hasonlóan – a közművelődési intézményekben bemutatott foglalkozások adnak példát magyartanárainknak. Az utakat és lehetőségeket folyamatosan keresnünk kell, de oly módon, hogy erről akár a különböző folyóiratokban, esetleg külön tanulmánykötetekben tájékoztattjuk pedagógusainkat.

Az általános iskola és a kulturális intézmények című cikkgyűjtemény (szerk.: dr. Honffy Pál Bp. Tankönyvkiadó, 1977.) ennek egyik szép példája.

4. Egyre nő azoknak az iskoláknak a száma, amelyekben az iskolai könyvtár a tanárnak munkájára való felkészülésben, a tanulóknak a tanulásban ad segítséget. Az iskolai könyvtárak és a különböző települések könyvtárai fontos feladatuknak tekintik állományuk folyamatos gyarapítását, s ezáltal a tanulók és tanáraik igényeinek minél teljesebb kielégítését szükséges könyvekkel, folyóiratokkal. Igaz, hogy a könyvállomány bővítésére, az elhasználódott könyvek pótlására meghatározott pénzügyi keret biztosított, mely sok esetben nem fedezi a költségeket. Emellett a tárgyi feltételek sem kielégítőek. (Könyvtári helyiség nincs, szabad polcos rendszer nem kialakítható stb.) Több olyan iskola van, ahol iskolai könyvtárról nem beszélhetünk, mert az előbb említett hiányosságok a hatékony törekvések alapvető akadályai.

A tanórán feldolgozott kötelező és ajánlott műveken túl a különböző szakköri foglalkozásokhoz, rendezvényekhez válogatott műveket ad a könyvtár a magyartanároknak. Egyre többen tartanak órákat a könyvtárban. Az ilyen jellegű órák szervezési, tervezési kérdései tapasztalatcserék témájává válhatnak, a továbbképzések tematikájának is részévé. Nyelvművelő foglalkozások, szakkörök tematikájába is beépíthető a könyvtár felfedezése oly módon, hogy az ott lebonyolított foglalkozások hatására is a könyvtár látogatása váljon belső szükségletévé tanítványainknak, s a szabad idő egy részének hasznos eltöltését biztosító helyé. Több olyan könyvtár is van, ahol a könyvtárosi teendőket magyar más szakos tanár látja el amellelt, hogy az iskolában is tanít. Ezek a kollégák különösen hatékonyra tehetik az együttműködést az iskola és az adott település könyvtára között. Az egyik járási könyvtár rendszeresen készít útmutatót a megjelent szakmai és pedagógiai művekről, és megküldi az iskolák pedagógusai számára, ezzel is könnyítve a tájékozódást, a gyakorlati munkában való felhasználást.

Az eddig említett törekvések, munkaformák biztatóak és követendők, az általánossá válásuk és hatékonyságuk érdekében azonban még sokat kell tennünk. Fey László írja: „Bár az iskolát tekintjük az oktatás központi intézményének, egy pillanatra sem feledkezhetünk meg a „párhuzamos iskoláról”. Tudomásul kell venni, hogy a könyvkiadás, a sajtó, a tömegkommunikációs eszközök sokasága szünet nélkül informálja, befolyásolja az ifjúságot, alakítja gondolkodását, magatartását, s fel kell használni azt a számtalan előnyt, amelyet a kulturális és a hírközlő eszközök jelentenek.”³ Ezt a szemléletet érdemes és szükséges követnünk az iskolában, az önművelésben, a továbbképzéseken is.

5. A továbbképzések tematikája elsődlegesen azokat a legfontosabb kérdéseket tartalmazza, amelyek legtöbb gondot, nehézséget okozzák a magyartanároknak mindennapi munkájában. A segítségadás napjainkban különösen lényeges, hiszen új tanterv bevezetésének kezdetén vagyunk. Ez a tanterv különös jelentőséget tulajdonít a beszédművelésnek, a beszédművelés módszeres megvalósításának az általános iskola valamennyi osztályában.

³ Fey László: Ifjúság: jelen és jövő. Korunk évkönyv. Kolozsvár–Napoca, 1977. 107. l.

Azt azonban tudjuk, hogy működő magyartanáraink nagy része nem kapott főiskolai tanulmányai idején a beszédművelés tanítására, módszeres eljárásaira kellő felkészítést. Ezt a hiányt a továbbképzéseken fokozatosan pótolni kell.

Ugyanez mondható el az audio-vizuális eszközök használatáról is. Nem egy-egy eszköz alkalmi használatára gondolunk, hanem az új tantervben megfogalmazottak szerint, a tankönyvvel, munkafüzetrel együtt tantárgyi „csomagként”.

A korszerű módszerek és eszközök használatának lehetőségeit folyóirataink, különböző segédkönyvek, módszertani kiadványok segítik, de gyakorló kollégáink szívesen fogadják ezek ismertetését és értékelését is. Mindehhez szorosan kellene kapcsolódnia azoknak a bemutató tanításoknak, amelyek a fentebb említett kérdések gyakorlati alkalmazását bemutatnák, így a tapasztalatcserék, viták alapjául is szolgálhatnának.

Nem szabad elbanyagolnunk az említett témák mellett egyéb, szakmai jellegű továbbképzési témák kiválasztását sem. Így például a nyelvművelő aktuális kérdései, a regionális köznyelvi nyelvhasználat jelenségeinek elemzése és összehasonlítása az igéyes köz- és irodalmi nyelvvel stb.

Napjainkban folyó anyanyelvtanítási kísérletekben (pl. Zsolnai József, Bánréti Zoltán által vezetett kísérletek) a kommunikációelmélet, a modern nyelvelméletek bizonyos kérdései is jelen vannak. Ezek az ismeretek napjainkban főiskolán tanuló hallgatók, azaz tanárjelöltek képzésében sem kapnak kellő hangsúlyt, s gyakorló magyartanárok közül sokan még kevésbé ismerik, annak ellenére, hogy a jelenlegi tantervünk megvalósításának folyamatában is alkalmazhatók lennének. A továbbképzési tematikák összeállításakor ezeket is figyelembe kell venni. Egyre idősebb Király Lajos megállapítása, miszerint „olyan tantárgypedagógiai munkákra van szükség, amelyek a modern tudományok (pszicholingvisztika, szociolingvisztika stb.) nehezen érthető szaknyelvét a pedagógusok számára mintegy lefordítjuk”,⁴ s ezzel tesszük a pedagógiai gyakorlat számára felhasználhatóvá a mindennapi iskolai munkában.

6. A továbbképzések szervezésében eddig is és a jövőben is kulcsszerepet vállaltak és vállalnak a pedagógustovábbképző kabinetek. A jövőben is egyre több gondot kell fordítani arra, hogy a tanító- és tanárképző főiskolák szaktanszékeinek oktatói, valamint a gyakorló iskolák szakvezetői, minél hatékonyabban bekapcsolódjanak, közreműködjenek a továbbképzések lebonyolításába előadások tartásával, konzultációk vezetésével, bemutató tanításokkal. Ily módon a tanárképzést és továbbképzést közelíthetnék egymáshoz. A korszerűen felszerelt főiskolai oktatástechnológiai központokban bemutatható video-magnós órafelvételek, a stúdiókban elkészített felvételek a többoldalú szemléltetés, elemzés eszközei lehetnének.

Mindez természetesen, körültekintő szervező munkát igényel, de ezáltal a mindennapi iskolai munkában közvetlenebbül felhasználható gyakorlati segítséget adhatnak magyartanárainknak.

„A mai győzelmek a gyárakban dőlnek el, a holnapiak a kutatóintézetekben, de hogy holnapután ki lesz a győztes, azt a mai iskola szabja meg.”⁵ Ennek úgy tudunk eleget tenni, ha az ismeretek átadásában, a tanulók munkájának szervezésében a hatékony és korszerű eszközöket, módszereket alkalmazza a szakmailag jól felkészült magyartanár.

⁴ Király Lajos: Az anyanyelvi oktatás korszerűsítéséről. Pedagógiai Szemle 1974/5. 399. l.

⁵ Fey László: i. m., 107. l.